

Інеса Коцяба,
аспірантка,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ГРІХ» У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ Б. ЛЕПКОГО

Дослідження присвячене аналізу особливостей лінгвалізації концепту «гріх», реалізованому в поетичному дискурсі Богдана Лепкого. Розглянуто його семантику, окреслено парадигматичні відношення лексеми-вербалізатора «гріх», та її словотвірний потенціал. Проаналізовано окремі тропейчні одиниці, насамперед епітети. З'ясовано конотативне забарвлення, що суттєво доповнює уявлення про мовно-ментальну одиницю. Проведені спостереження засвідчили, що концепт «гріх» є когнітивно багатоплановим і полісемантичним та займає вагоме місце в індивідуально-авторській картині світу митця. З одного боку, автор втілює етнокультурні уявлення про відповідне поняття, а з іншого – передає власне розуміння сакральної категорії гріха.

Ключові слова: *концепт, гріх, картина світу, сакральне, вербалізація, концептуальний смисл, Б. Лепкий.*

Концепт «гріх» є одним із ключових у сфері сакрального. Привнесений релігійною традицією, він осмислюється в національній площині, зокрема у творчості митців слова, які демонструють індивідуальну інтерпретацію цієї категорії. Осягнення гріха когнітивними можливостями письменника й оточення його оцінним ореолом в сукупності з емоційним переосмисленням структурується в концепті, який, будучи елементом свідомості, має мовну прив'язку. Вказана ментальна одиниця вербалізується сакральними лексемами, які у своїй сукупності формують номінативне поле і здатні утворювати багатокомпонентну структуру. Зазвичай поняття гріха розуміють як порушення людиною Божих приписів. У райському житті гріха ще не було, тому розглядають його частіше в земній проєкції. Аналізу сакрального

присвячені праці таких науковців, як: Т. Вільчинська [1], М. Еліаде [2], Р. Каюа [3], М. Скаб [7] та ін.

Актуальність пропонованої теми полягає в когнітивному дослідженні одного із сакральних сегментів, а саме концепту «гріх», в індивідуально-авторській картині світу відомого українського письменника Богдана Лепкого.

Мета наукової розвідки – з'ясувати особливості мовної об'єктивзації вказаного концепту в поетичній спадщині митця.

Основним вербалізатором досліджуваної концептуальної одиниці є однойменна лексема *гріх*. Автор подає настанови щодо поводження з гріхами: «Тож, замість долю проклинать, / Пізнай **гріхи** і бийся в груди!» [4, с. 192], реалізуючи в такий спосіб концептуальний смисл «той, якого можна пізнати і розкаятися». Простежимо в іншому контексті: «Був би я на сумління / Не брав **гріха**» [6, с. 96], що є своєрідною інтерпретацією українського фразеологізму *брати гріх на душу*.

Загалом концепт «гріх» у поезиці Б. Лепкого є когнітивно багатоплановим і полісемантичним. До найчастотніших у його семантичній структурі належить компонент «той, за який карає Бог», напр.: *Прости, о Господи, прости / І не карай жорстоко! / На непростимії **гріхи** / Примкни ласкаве око!*» [6, с. 168] або «*Великий **гріх**, велике зло, / Гряде велика кара!*» [6, с. 170], що доводить кореляцію концептів «гріх» і «Бог», їхні тісні взаємозв'язки.

Водночас автор зауважує, що не лише Господь може карати за гріхи, нерідко це право брали на себе конкретні люди, як-от під час розправи за перелюб: «*Великий **гріх**, велика кара / Буде. Від мої честі вара! / Попам'ятає всяк... / На гак! На гак! / Вельможна пані і співак*» [6, с. 240], або ж суспільство: «*Коли се **гріх** – судить мене!*» [6, с. 266] (у наведених контекстах об'єктивується концептуальний фрагмент «той, що викликає осуд з боку людей, суспільства, за який карають»). Визначальними для формування такого компонента стали історичний та психоетнічний механізми осмислення значення відповідної лексеми «той, що суперечить суспільній свідомості»: «*Ти*

*постривай годину, може дві, / Най я припряду в хаті і в хліві, / Наїдуть люди, підіймуть на сміх, / Як же так можна? Не годиться, **гріх!***» [6, с. 200].

Індивідуально-авторське розуміння гріха виявляється у тлумаченні його через асоціативні зв'язки з правдою, щастям, які за певних умов можуть стати гріхом: «*Тепер чуття – це глум і сміх, / Любов – недуга, правда – **гріх***» [6, с. 186] чи «*Щастя – **гріх***» [6, с. 198].

На рівні парадигматичних відношень спостерігаємо особливості лінгвалізації досліджуваного концепту через синоніми, антоніми. Так, серед його вербалізаторів привертає увагу синонімічний іменник *пороки*: «*І цілять в нім **гріхи** й **пороки**, / А цілять їх добром і красою*» [5, с. 248]. В іншому контексті семантику концепту помітно увиразнює антонім *благодать*: «*І крізь **благодать** і **гріх** / Я ступаю за тобою*» [6, с. 336].

Виявлено також контексти, де уявлення про гріх імплікуються, зокрема через асоціації з одним із його маркерів (*Содома*): «*Зближається, мабуть, кінець **Содоми**, / Йде хвиля суду...*» [4, с. 88].

Загалом, як і в українській етнолінгвотрадиції, концепт «гріх» характеризується зниженими конотаціями: «*Бо побачиш, ніби квітку засушену, / Чиюсь думку, **гріхом** твоїм засмучену*» [6, с. 335].

У досліджуваних текстах аналізована ментальна одиниця реалізується також за допомогою прикметника *грішний* і дієслова *грішити*, що на синтагматичному рівні виражають семантичний фрагмент «той, що властивий людині»: «*Усі ми **грішні**, всі ми люди...*» [4, с. 192]; «*А то грішать на суші / **грішні** тіла, душі / Аж тут несуть...*» [6, с. 127]; «*То знала би, що землеңці своїй / Віддала **грішне** тіло на погній*» [6, с. 291].

Словотвірний потенціал демонструють й інші похідні від основного вербалізатора лексеми *гріх*, наприклад, прикметник *безгрішний*: «*З піднебесних **безгрішних** вершин*» [4, с. 128] (семантичний компонент «той, що не властивий Богу») та іменник *прогріхи*: «*Терпінням тим він щедро заплатив / За **прогріхи** батьків і за провини; / Тим пеклом, що його отут прожив, / Синам своїм опрощення купив*» [6, с. 320] (семантичні компоненти «той, що

заслуговує на прощення за певних умов» і «той, що передається наступним поколінням»).

До мовних засобів вираження концепту «гріх» у сакральній картині світу Б. Лепкого належать епітети, як-от *великий*: «*Тьфу! Встидайся! Гріх великий!*» [6, с. 52], що супроводжується негативними конотаціями осуду і підтверджує існування певної оцінної шкали, яка фіксує гріхи від найменших до найбільших із відповідними наслідками. За великі гріхи, до яких, наприклад, належав *перелюб*, передбачена і велика кара: «*Великий гріх, велика кара / Буде...*» [6, с. 240]. Негативними конотаціями супроводжується й поетичне означення *найгірший*: «*Свій біль найтяжчий і найгірший гріх*» [6, с. 112], що займає, очевидно, вершину оцінної шкали. Відтак, гріхи можуть бути занадто тяжкими, що передає епітет *непростимий*: «*На непростимій гріхи / Примкни ласкаве око!*» [6, с. 168]. Вербалізовано також окремі види гріхів, зокрема *содомські*, які, за Біблією, були одними з найтяжчих і викликали виключно осуд, напр.: «*Літа минуть. Грізні пожежі / Обернуть в попіл горді вежі, / А вітер попіл раз на все / В широкім полі рознесе, / Як слід содомського гріха*» [6, с. 161]. Алюзія в поетичному тексті розгортає події, які мали місце в місті Содомі, де люди забули Бога, зокрема розплату за життя не за Божими приписами.

Отже, особливості вербалізації концепту «гріх» у поетичних текстах Б. Лепкого засвідчують, що автор, з одного боку, послідовно втілює етнокультурні уявлення про це поняття, а з іншого – передає власне розуміння сакральної категорії гріха. Експлікацію і декодування смислового наповнення забезпечують сакральні лексеми (експліцитно та імпліцитно виражені), синоніми, антоніми, трансформовані фразеологізми, епітети тощо.

Список літератури

1. Вільчинська Т. П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII-XIII ст. : монографія. Тернопіль : Джура, 2008. 424 с.

2. Еліаде М. Священне і мирське... / пер. з нім., фр., англ. Р. Кьорен, В. Сахно. Київ: Основи, 2001. 59 с.
3. Каюа Р. Людина та сакральне / пер. з фр.; відп. ред. С. Л. Удовик. Київ: Ваклер, 2003. 256 с.
4. Лепкий Б. Вибрані твори : у 2 т. / упоряд., авт. передм. Н. І. Білик, Н. І. Гавдида. Київ : Смолоскип, 2011. Т. 1. 606 с.
5. Лепкий Б. С. Поезії / редкол. : В. В. Біленко та ін. ; упоряд. вступ. ст. та прим. М. М. Ільницький. Київ : Рад. письменник, 1990. 383 с.
6. Лепкий Б. Твори : в 2 т. / упоряд., авт. вступ. ст. та прим. Ф. П. Погребенник. Київ : Наукова думка, 1997. Т. 1 : Поетичні твори. Прозові твори. Мемуари. 845 с.
7. Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : монографія. Чернівці : Рута, 2008. 560 с.

УДК: 811.161.2'42:821.161.2'06-3.09

Юліана Нестерович,
аспірант,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
yuliana.nesterovych@gmail.com

У статті досліджено номінативне поле концепту «зрадник» у повісті Р. Іваничука «Євангеліє від Томи». Визначено його структуру, особливості її реалізації.

***Ключові слова:** концепт, номінативне поле, структура концепту, вербалізатор, зрадник.*

НОМІНАТИВНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ «ЗРАДНИК» У ПОВІСТІ Р. ІВАНИЧУКА «ЄВАНГЕЛІЄ ВІД ТОМИ»

У сучасній лінгвоконцептології значна кількість досліджень присвячена соціооцінним концептам, серед яких «совість», «зздрість», «гріх» та багато інших. Л. Ясногурська відносить до цієї групи і концепт «зрада», який, на думку мовознавиці, «можна вважати одночасно і соціооцінним, і ціннісним поняттям, з яким пов'язані норми морально-етичної і соціальної поведінки людини» [7, с. 30]. Із цього випливає, що такі концепти, як «зрада», «зрадник»